

ban adott ki szlovák népénekeket. 1796-ban a csődbe jutott Tumler műhelyét megvásárolta Johann Stefani (1796–1822); ő is főleg ev. hitbuzgalmi munkák és alkalmi kisnyomtatványok előállításával foglalkozott. Közülük a 18. sz.-ból mintegy 40 ismeretes.

Ir. BÁLENT, Boris, *Z dejín banskobystrického kníhtlačiarstva, Besztercebánya, 1947; SLANY*, Július, Hospodárske a kultúrno-spoločenské pozadie banskobystrického tlačiarstva v 18. a 19. storočí, Kniha 78, 1980; REPČÁK, Jozef, Tlačiareň Jána Jozefa Tumlera v Banskej Bystrici, uo., 1980; DÖRNYEI Sándor, A XVI. századi besztercebányai nyomda történetéhez, MKsz 1965. B. G.*

BESZTERCEI · KRETSCHMER Lőrinc
→*KRETSCHMER Lőrinc, Besztercei*

BESZTERCEI SIMONI Pál (Beszterce, 16. sz. vége–?, ?): földrajzi szakíró, Szepsi Csombor Márton iskolatársa. 1615. máj.-ban beiratkozott a gdański gimnáziumba. Adrianus Pauli elnöklete alatt itt védte meg és adta ki racionális szellemű disputációit, amelyek a természeti jelenségek alapos megfigyeléséről tanúskodnak.

M. Meteorologia generalis, Gdańsk, 1617; De origine fontium et fluminum, uo., 1619.

Kiad. A táguló világ magyarországi hírmondói. XV–XVII. század, kiad. WACZULIK Margit, 1984.

Ir. KOVÁCS Sándor Iván, Pannóniából Európába, 1975. V. K.

Besztercei szójegyzék (1395 k.): a szavakat fogalomkörök szerint csoportosító latin–magyar szójegyzék; 21 szócsoportot és 1316 m. szót tartalmaz. Nyelv- és művelődéstörténeti jelentősége egyaránt nagy. Összefügg a *Schlägli* és a *Soproni szójegyzék*ekkel; közülük a ~ a legkorábbi. Másolója Szlavóniai György. 1891-ben bukkan rá Breger Albert a Beszterce–Naszód m.-i levéltár rendezésekor. Az MTA-nak adományozták.

Kiad. FINÁLY Henrik, A Besztercei Szószedet, 1892.

Ir. Magyar Códexek, K 31; BERRÁR Jolán–KÁROLY Sándor, Régi magyar glosszárium, 1984. M. E.

BETHLEN Elek (? , 1643. ?–Keresd, 1696. nov. 3.): történetíró, Belső-Szolnok vm. főispánja. B. Farkas öccse. 1680–1690 között tanácsúr. Megírta a Bethlen család történetét (kézirata elveszett), széljegyzetekkel látta el Szamosközy István történeti munkáját, köz-

reműködött B. Farkas Erdély-történetének megírásában és kiadásában. Életének egy-egy eseménye Lippai Ferenc és Kovács György énekében is feltűnik. Műveltségét könyvtárának jegyzéke is jól jellemzi.

Ir. LUKINICH Imre, ~ könyvtára, MKsz 1922; uő, A bethleni gróf Bethlen-család története, 1927; RMKT 17, 10, 1981; 11, 1986. M. I.

BETHLEN Elek, gr. (Üreg, 1777. márc. 20.–Pest, 1841. febr. 11.?): dráma- és történetíró. Göttingenben tanult, 1809-ben az erdélyi nemesi felkelés főparancsnokának a hadsegédje, 1835-től az erdélyi király főkormány-szék tanácsosa. Fialat korából két drámafordítása ismeretes. Történeti, közgazdasági munkáit németül írta, hogy hazáját a külfölddel megismertethesse. 1795–97-ben nyugat-európai utazásairól naplót vezetett; mindenütt kereste a kapcsolatot az irodalom jeles képviselőivel (pl. Herderrel, Wielanddal, Klopstockkal). Naplója az 1809-i erdélyi nemesi felkelésről kortörténeti érdekességű.

M. A halálfió, Kvár–Szeben, 1793; Eulalia és Meinau, bem. Pest, 1811; Naplójegyzetei az 1809-i erdélyi nemesifelkelésről, kiad. LUKINICH Imre, HK 1928.

Ir. LUKINICH Imre, A bethleni gróf Bethlen-család története, 1927; TORMA Károly, Két nevezetes okiratgyűjtemény nyomai, Száz 1887 [tört. jegyzeteinek lajstroma]; IVÁN Ede, Egy erdélyi főúr a német klasszikusok társaságában, VU 1910; [BITAY Árpád?] (y), A szépirodalmi riport erdélyi őse, ErdHel 1928. D. A.

BETHLEN Farkas, bethleni (Bethlenszentmiklós?, 1639. ?–Bethlenszentmiklós, 1679. dec. 30.): történetíró. B. Elek (1643–1696) bátyja. A kolozsvári unit., majd a gyulafehérvári ref. kollégiumban tanult. Kemény János, majd Apafi Mihály híve. 1667-től Fehér vármegye főispánja, 1678-ban kancellár. 1664-ben hozzáfogott történeti művéhez, melyben az 1526–1609 közötti erdélyi eseményeket tárgyalja. Kinyomtatását halála után bátyja, B. Elek kezdte meg 1684 elején Keresden, az egykori váradi nyomda felszerelésének Kolozsvárról megszerzett részével, Székési Mihály vezetésével. A munka 1690-ben Thököly betörése miatt félbeszakadt, a nyomdaféltesítés visszakerült Kolozsvárra. Az elkészült nyomtatványokat a család terjesztette. ~ művét Nicolae Bălcescu forrásként használta.